

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1958.4.04>

JUHAN SÜTISTE KIRJANDUSLIKUST TEGEVUSEST 20-ndate AASTATE KESKEL *

O. KRUIS

Oldjooni ajajärgu kirjanduslikust ilmest

Debüteerinud 1921. aastal kodusõja-aegseid ja -järgseid ängistavaid meeleolusid kajastavate ajalaulude õitseajal, langes Sütiste kirjandusse tulek põhiliselt siiski mõnevõrra hilisemasse aega — 20-ndate aastate keskele, kui seni tormitsevas ja otsingute-rikkas kirjanduselus algab teatav taltumine ja stabilisatsioon.

Esimeste tormlejatena eesti kirjandusloos esinesid õieti nooreestlased, kes nii mitmetigi tõstsid eesti kirjanduskultuuri, kuigi nad, loobudes realistlikust kujutamiskiisist ning luues suurelt osalt impressionistlikke ja sümbolistlikke teoseid, eemaldusid rahvast. Üpris väheviljakaks ning veelgi rahvakaugemaks osutusid sellele järgnenud Henrik Visnapuu ja Richard Rohu futuristlikud eksperimendid («Moment» 1913, «Roheline moment» 1914), mida sama kümnendi lõpul ja järgmise algul jätkasid Albert Kivikas ja Erni Hiir. Hoopis rohkem vastukajasid ning kirjanduslikke võitlusi tekitas 1917. a. revolutsioonide perioodil sündinud «Siuru» naturalistlik-estetistlik rühmitus, kes viis õitsele armastuslühirika ja kirjandusliku följetoni. Kuid hoolimata oma sündimisest tormi- listel revolutsiooni- ja kodusõja-aastail, ei kajasta «Siuru» peaaegu üldse oma ajajärgu teravaid probleeme, vaid on ses suhtes üsna elukaige. Tehes kokkuvõtteid 1917. aasta kirjandusest, võis suurulane Henrik Visnapuu teesklemata ütelda, et «meie kunstkirjan- dus ei ole lasknud segada ennast üleilmisest sõjast ega revolutsioonist, mis kõik ühis- kondlikud alused ümber tõukab.»¹ Loomulikult kutsus see ajakaugus esile peatselt reaktsiooni ning rahulolematust senise elunautimist ülistava kunstisuunaga tekkis siurulaste enestegi keskel.²

Eesti luules toimuski seejärel tunduv pööre ning tooniandvaks sai peamiselt ekspressionistlikus stiilis kirjutatud ajalaulude viljelemine (A. Alle, J. Barbarus, J. Kärner, J. Semper, aga ka M. Under ja H. Visnapuu). Lagunenud «Siuru» asemele organiseerus 20-ndate aastate algul «Tarapita» rühmitus, mis oli iseendast märksa laiem, kuid ka ebaühtlasem, sest endiste «Noor-Eesti» ja «Siuru» juhtivate jõudude kõrval oli siin juba suur osatähtsus noortel demokraatlikult häälestatud kirjanikel (A. Alle, J. Barbarus, J. Kärner jt.). Kuigi ka «Tarapita» asus kodanliku «iseseisvuse» kaitsmise positsioonidel, arvustas ta siiski tihti teravaltki tõusikkodanlust ning selles seisnes ta radikaalsus. Tähtis on aga see, et kirjanduse tulipunkti tõusid taas sotsiaalsed küsimused.

Vastupidiselt kodanluse taotlustele hakkas kirjanduses 20-ndate aastate algul üha

* Käesolev artikkel kujutab endast pikema uurimuse üht osa lühendatud kujul, olles järjeks artiklile «Juhan Sütiste noorus», mis ilmus «Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimuste» III köites.

¹ H. Visnapuu, Eesti proosa 1917. Koguteos «Sõna», Tartu, 1918, lk. 127.

² Vt. J. Kärner, Kirjanduslike vaadete võitlus iseseisvuse algul. Lehed tuulde II, Tartu, 1937, lk. 19 jj.

rohkem domineerima kodanliku vabariigi teravate vastuolude paljastamine. Peale nn. ajalaulude ilmnes see mitmete autorite (eeskätt Mait Metsanurga) novellides ja jutustustes, samuti reas (eeskätt Jaan Kärneri) näidendeis. Oma radikaalse ilmega paistis silma lühikest aega ilmunud kirjanduslik ajakiri «Murrang» (1921), kus debüteeris ka Juhan Sütiste.

Juba 20-ndate aastate algul annab järjest rohkem elavnev kriitiline realism mitmeid kaalukaid teoseid, nagu A. H. Tammsaare «Kõrboja peremees», M. Metsanurga «Taavet Soovere elu ja surm», O. Lutsu «Andrese elukäik» jt.

Kuna viimased formalistlikud voolud üksteise järel kiiresti hingusele minnes ei suutnud osutada tõsist vastuseisu kriitilisele realismile, püüdis valitsev klass luua vastukaaluks uut, ainelt ja käsitluslaadilt elulähedast ning ideeliselt kodanlusele meelepärast, tema suhtes positiivset kirjandussuunda. Eesmärgiks seati kodanliku vabariigi ülistamine ning kriitilist suhtumist pidi asendama nn. positiivse elutunde jutlustamine.

Nende nõuete üheks esimeseks järgijaks muutus Albert Kivikas, kes oma külaaines romaani- ja näidete loomises («Jüripäev», «Jaanipäev» ja «Mihklipäev») asus ülistama kodanlikku maareformi, püüdes näidata, nagu oleks see taganud õnneliku elu eesti külas. A. Kivika asunikuromaani kuulutati kodanlike kriitikute ja kirjandusloolaste poolt uue realismi rajajateks ning sellest alates hakati lugema uusrealismi ajastu algust eesti kirjanduses. Vastandina endise, kriitilise realismi paljastavale iseloomule loeti uusrealismi põhiliseks tunnuseks kodanliku ühiskonna kujutamist ühtse tervikuna ja tema «positiivsete» külgede näitamist.

Tegelikult kujutas uusrealism endast aga moonutatud realismi, mis ühe jalaga tugines naturalismile, teisega romantismile. Kopeerides naturalistlikule meetodile oma-õnne elust üksikuid ebatüüpilisi nähtusi ja põimides sinna sekka tegelikkuses mitteesinevaid ideaalpilte ning romantilisi soovunelmaid, kujutas uusrealism elu lakeeritult ja kodanluse huvides moonutatult.

Kodanlikud kirjandusloolased kuulutasid A. Kivika teosed murrangulisteks eesti kirjanduses, mida olevat järginud isegi A. H. Tammsaare ja teised nimekad kirjanikud. Kuid tegelikult ei voolanud eesti kirjandus hoopiski ühtse jõena uusrealismi sängis, vaid elu lakeerivate uusrealistlike ning elukaugete romantilis-müstiliste teoste kõrval arenes ja võitis üha rohkem pinda kriitiline realism. Selle vaoshoidmiseks tuli kodanlusel mõnikord rakendada isegi sandarmiabinõusid, nagu näitas 20-ndail aastail Jaan Kärneri «Ainsa idealisti» ja Mait Metsanurga «Kindrali poja» etenduste keelamine politsei poolt. Ei suutnud kirjanikke ideeliselt ühe mütsi alla viia ka mitmed ulatuslikud organisatsioonilised abinõud, nagu kirjanike koondamine ühtsesse organisatsiooni Kirjanikkude Liitu (1922), seniste rühmahäälkandjate asemel ühise kirjandusliku ajakirja «Looming» asutamine (1923) ja kirjanikele materiaalse toetuse maksmiseks kultuurkapitali fondi moodustamine (1925).

Teatava üldise tendentsina võib 20-ndate aastate keskelt alates, pärast ekspressionistlike taotluste ummikusejooksmist märkida vaid sümbolistlike, müstiliste ja teiste rahvakaugete teoste järsku vähenemist ning kirjanduse muutumist rahvalikumaks ja elulähedasemaks. Üksikute intelligendikeste ja erandlike inimeste hingeliigutuste analüüsimise asemel võivad kirjanduses järjest rohkem maad tööinimesed ja sotsiaalsed probleemid, kuigi nende lahendamine jätab tihtigi soovida või on isegi väär.

Esimesed üritused

Sütiste luuleloomingust ülikooliaastate algul on vähe teada. Pärast abituriumitalvel ajakirjas «Murrang» ja õpilasringi häälkandjas «Rada» avaldatud luuletusi leiame Sütiste värsse alles 1924. a. sügisel «Üliõpilaslehes», kus talt ilmub kolm luuletust — «Aimus»³, «Sügisidüll»⁴ ja «Unustet pargis»⁵. Esimene neist on armastusluuletus, kaks viimast kuuluvad looduslühirika valdkonda ning ei paku õieti midagi uut.

³ «Üliõpilasleht», 1924, nr. 9, lk. 128.

⁴ Sealsamas.

⁵ «Üliõpilasleht», 1924, nr. 10, lk. 143.

Ainult «Raja»-aegsete luuletustega võrreldes on need värsivormilt ja keelelt pisut ladusamad ning kujunduslikult ilmekamad. Siiski ei valitse luuletaja veel küllaldaselt vormi, konarluste tõttu ei suuda mõjule pääseda ka üksikud uudsed ja julged kujundid, mis ennustavad tulevast omapärase palgega luuletajat.

Need luuletused ei suuda veel tõmmata tähelepanu Sütistele, kes jääb endiselt tundmatuks.

Kirjanduslike algajate üheks esimeseks mureks on tähelepanu äratada. «Noor-Eesti» aegade st alates oli kujunenud moeasjaks rühmituste kokkuklopsimine, suuresõnaliste manifestidega esinemine ning sisult tihti küll kõhnade, aga pretensioonidelt seda vägevamate koguteoste väljaandmine.

Nii otsustasid ka kolm üheeaalset Tartu kirjanduslikku algajat — Erni Hiir (sünd. 1900), Mihkel Jürna (sünd. 1899) ja Johannes Schütz (sünd. 1899) — üheskoos asuda kirjanduslikke kõrgusi vallutama. Sütiste ja Jürna olid tutvunud kodusõja ajal, olles koos Tartu kooliõpilaste pataljonis Pihkva taga,⁶ Hiir tundis Jürnat juba varem ja varsti pärast sõda sai tuttavaks ka Sütistega.⁷ Kirjanduslikul areenil neist kõige tuntum oli Erni Hiir, kes juba 1919. a. oli välja andnud futuristlikke, ainult kaantest koosnevaid vihukeisi luuletustega paljutöötava üldpealkirja «Teoste täielik kogu» all⁸ ning ka hiljem paar brošüüri värssidega.

1925. a. algul otsustasid kolm kirjanduslikku algajat hakata välja andma ühisteoseid ning esineda oma rühmitust tutvustavate kirjandusõhtutega. Esimene kirjandusõhtu toimus 16. märtsil 1925 Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi saalis Karlova tänaval⁹ (praegu Kalevi tänav). Seda esimest avalikku esinemist kroonis enam-vähem edu, nagu võib järeldada napist ajakirjasõnumist.¹⁰

Esimese õhtu kordaminek julgustas selliseid üritusi korraldama ka mujal. Järgmisena otsustati esineda Viljandis, kus mõni aeg tagasi oli esinenud edukalt teine noorkirjanike rühm (H. Raudsepp, E. Nukk, M. Raud, J. Jaik ja A. Antson).¹¹ Peale Tartu esinemisõhtu edust kõnelevate isiklike kirjade Viljandi tuttavatele ilmus väljakuulutatud esinemispäeval, 26. märtsil 1925, kohalikus ajalehes «Sakala» rühmitusele sõbraliku «Kirjandussõbra» (võimalik, et ka kirjandusliku kolmiku enda) sulest soojalt soovitatav kirjutis «Tänase kirjandusõhtu puhul». Selles rõhutati, et Hiir, Jürna ja Schütz «on varematal aastatelgi esinedes publikus hääkskiitmist leidnud, ent viimane esinemine Tartus oli eriti kiitvaid arvamusi esile toonud». ¹² Ühtlasi koputati viljandlaste eneseteadmisele, et need õhtust osavõtmisega näitaksid oma vaimseid huvisid, mida viimasel ajal olevat väheseks jäänud.¹³

On teadmata, kas «noorurid» just sellise liig sirgjooneliselt vaimsetele huvidele apelleerimisega pakkusid üle, solvates viljandlaste eneseteadvust, või ei suutnud nad oma vähese tuntuse tõttu huvi äratada — igatahes kukkus kirjandusõhtu Viljandis enam-vähem läbi. Väljakuulutatud päeval kogunes «Ugala» saali niivõrd vähe inimesi, et kirjandusõhtu tuli edasi lükata järgmisele päevale.¹⁴ Ka siis oli publikut vaid paarkümmend inimest.¹⁵ Kirjandusõhtul esines avasõnaga Juhana Sütiste, väljendades samasuguseid mõtteid kui koguteose «Sang» eessõnas, luuletusi lugesid E. Hiir ja J. Sütiste ning M. Jürna esines kahe lühijutuga.¹⁶

⁶ Mihkel Jürna teateil (1955. a.).

⁷ Erni Hiire teateil (1955. a.).

⁸ Neid ilmus 2 annet, mis kandsid pealkirja «Tantsude ilmastik» ning kumbki sisaldas ühe mõtteta silpidest koosneva «Masurka».

⁹ «Postimees», 15. märtsil 1925.

¹⁰ «Üliõpilasleht», 1925, nr. 4, lk. 53.

¹¹ [Hiir-Schütz-Jürna], Sang. [Tartu, 1925.] Lk. 36; Viljandlane, Mida Viljandist väljaspool arvatakse ja mida viljandlane ise arvab. «Postimees», 5. apr. 1925.

¹² «Sakala», 26. märtsil 1925.

¹³ Sealsamas.

¹⁴ «Sakala», 31. märtsil 1925.

¹⁵ Sealsamas. Teistel andmetel ulatus kuulajate arv 30-ni (vt. «Postimees», 5. apr. 1925).

¹⁶ «Sakala», 31. märtsil 1925.

Et kirjandusõhtul Viljandis menu ei saavutatud, on ka mõistetav, sest kõigi kolme noorkirjaniku teosed kannatasid tollal ekspressionistliku väljenduslaadi ja futuristlike veiderduste all, mis rahvale olid raskesti arusaadavad. Kuid noorkirjanike ebaedu Viljandis ei püüdnud ülaltooduga. Mõni päev hiljem avaldas Tartu «Postimees» kellegi Viljandlase varjunime all esineva isiku kirjutise «Mida Viljandist väljaspool arvatakse ja mida viljandlane ise arvab», milles üsna tugevasti halvustatakse kolme noorkirjanikku. «Viljandlast» on solvanud eriti see, et noorkirjanike esinemist reklaamivas kirjutises hurjutati viljandlaste tuimust vaimsete ürituste vastu ja Viljandit nimetati «vaimliseks surnuaiaks».¹⁷

«Viljandlase» väljaastumisele reageerisid Jürna, Hiir ja Schütz juba järgmisel päeval omapoolse õiendusega, mida «Postimees» ei nõustunud avaldama, nii et noorkirjanikud olid sunnitud selle paigutama oma trükisoleva ühisteose «Sang» lõppu.¹⁸

1925. a. kevadel esines noorkirjanike kolmik veel ka Rakveres, kuid sealgi ilma suurema eduta,¹⁹ nii et pärast seda katkes suurte lootustega alustatud kirjanduslik turnee iseenesest.

«Sang»

(1925)

Kõrvuti esinemistega valmis noorkirjanike kolmikul ka esimene ühisteos, mis trükiti autorite «kulu ja kirjadega» Bergmanni trükikojas Tartus umbes 300 eksemplaris.²⁰ See suurekaustaline 36-leheküljeline brošüür, mis lugejate ette jõudis 1925. a. aprillis,²¹ kandis rohelisel kaanel suurte tähtedega ainult kolm nime — JÜRNA, HIIR, SCHÜTZ, esilehele oli kirjastuse nimena märgitud «Arlekiin» koos vastava piltkujutisega, tiitelleht kandis ainult nelja vertikaalselt asetatud fraktuurtähte — SANG. Seega tahtis juba raamatu välimus olla omapärane ja äratada tähelepanu. Kuid samuti tahtis olla uudne ja vastseid radu juhatav raamatukese sisu.

«Sang» algab Johannes Schützi allkirja kandva, kuid teiste asjaosaliste kaastegevusel sündinud²² manifestilaadse juhtartikliga «Hinnanguid ja aimlusi», millele järgnes 8 luuletust Erni Hiirelt, novelett «Hobune» Mihkel Jürnalt ja lõpuks 3 luuletust Sütistelt.

Avasõna «Hinnanguid ja aimlusi» tahab olla uue kirjandusliku rühmituse põhimõtete väljenduseks, kuid ei suuda anda veel mingit kindlaimelisemat programmi, piirdudes ainult protestiga olemasoleva vastu ebamääraste uute sihtide nimel. Avasõna põhiheliks on toosama veel teadlikumaks protestiks kristalliseerumata rahutus, mis Sütiste esikogule on andnud nii pealkirja kui põhimotiivi.

«Sanga» avaartikkel algab kunstiloomingu vabaduse deklareerimisega: «Siseilma defiimimatu nähtena on kunstilooming olemuselt vabasuunaline, ürgkristallide otsing kaootilisest ning amorfisest üldsusest.»²³

Järgnevalt antakse lühike hinnang eelnevatele kirjandussuundadele ja -rühmitustele, tõstes esile «Noor-Eesti» väljaastumist sajandi lõpu tardunud kirjanduslaadi vastu ning «Siuru» mässu kirikliku ja väikekoodanliku moraali vastu, teataval määral tunnustatakse veel futuristliku «Momendi» mäslemist. Sõjajärgses kirjanduses nähakse aga värske teulte ja otsivate mõtete kadumist.

Teravalt mõistetakse hukka kirjanike enesemüümist ja koodanluse tellimuse täitmist. Eriti avaldati rahulolematust, et «olevapäevil avalikkusele tõusnud kirjanikkude» põlvkond on vaimulageda aja mõjul loobunud kunstikõrguste poole pürgimisest ning hakanud

¹⁷ «Postimees», 5. apr. 1925.

¹⁸ Sang, lk. 36.

¹⁹ Ella Sütiste teateil (1957. a.).

²⁰ Erni Hiire ja Mihkel Jürna teateil (1955. a.).

²¹ «Sanga» lõppu paigutatud õiendus kannab kuupäeva 6. IV 1925; vrd. Eesti raamatute üldnimestik 1924. a. alates, lk. 133.

²² Erni Hiire teateil (1955. a.).

²³ Sang, lk. 5.

kergekäeliselt viljelema külarealism. «Taotellakse ajalehelise kergusega talupoja-kultuuri ning pigistetakse asunikkude hingi, uskuden sellen leidvat meie tõu isepära ja isamaalsust.»²⁴ See süüdistus näib käivat peamiselt Albert Kivika ja Mart Raua kohta, nagu sellele omal ajal osutas juba Jaan Kärner.²⁵ Oli ju see just Albert Kivikas, kes kodanluse tellimust täites oli asunud nn. asunikuromaanide kirjutamisele ning sellal oma triloogia juba lõpetanud («Jüripäev» ilmus 1921, «Jaaniapäev» ja «Mihklipäev» 1924). Ja ilmselt Kivika jälgedes käies asus kodanlikku maareformi ülistama ka Mart Raud oma esikromaanis «Uued inimesed», mis 1925. a. algupoolel «Päevalehe» joone all ilmavalgust nägi.

Kui püüda «Sanga» autorite protestist ja eitamisest kätte leida nende positiivset programmi, siis koosneb see peamiselt järgmistest nõudmistest:

1) Võimul oleva kodanluse huve teeniva ja vähenõudliku külarealismi asemel linnaelu esiplaanile tõstmine ning kujutamine moodsas, s. o. ekspressionistlikus stiilis.

2) Ülistava, üldsõnalise ja lihtsustava isamaaluule asemel süvendatum rahvustunde käsitus.

See nõue on õieti orgaanilises seoses eelmisega, sest protestijaina külarealism vastu ei saa sanglased leppida ka talupoeglikult või vürtspoodlikult magusa isamaalüürikaga: «...meie noor isamaa lüürika heliseb päämiselt kõlisevate ja kumisevate laua- ja paraadikõnede korutamisen ning käegakatsutavate kujundite paljundamisen. Pole märgata püüdu taotella ja selgitada rahva iselist olemistunnet, mis siiani jäänd vaid pakitsusiks, kuid mis elustetuna lauliku hingest tullen paneks leegitsema rinna ja aitaks kaasa rahvustunde süvenemisele, ollen ühtlasi ilupõhimõttõn edasiviiv.»²⁶

Sanglased on siin õieti «Tarapita» rühmituse positsioonil — kritiseerisid ju «Tarapitagi» tõusikkodanlust tema kultuurituse pärast ning nägi kultuuris «iseseisvusele» reaalse sisu andjat.²⁷ Sanglaste vaated rahvusküsimuses langevad kokku ka nendele lähedaste või hiljem nendega liitunud²⁸ noorte intelligentide poolt väljaantud koguteostes «Mõtteid valmivast intelligentsist» (1923) ja «Dünamis I. Mõtteid võitlevast vabariigist» (1928) esitatud seisukohtadega, kus kritiseeritakse tõusikkodanlikku saamameeste poliitikat väikekodanliku intelligentsi platvormilt.

3) Tellimisloomingu ja oma ande müümise asemel kunstiloomingu vabaduse nõudmine. «Protestime sihiliku vaimumüümise, mehaanilikkuse, jõuetute tunnete immitsemise, tellimisloomingu, materialiseerumise ja asuniku hingede labastamise vastu... Sest usume kunstiloomingu absoluutsesse vabadusse.»²⁹

«Sanga» manifest lõpeb üsna anarhiliselt ebaselgete loosungitega, milles peale muu deklareeritakse vabadust kirjandusliku vormi valikus.

Uute vormide otsingud avalduvad eeskätt juba moestläninud futuristlike veiderduste elustamise suunas ning eriti ekspressionistliku stiili jälgimises. Tõtt õelda ei olnud 1925. a. ka ekspressionism enam uudne moevool, vaid ta elas isegi teistest maadest mahajäänud Baltimail sellal juba oma viimaseid päevi. Ekspressionism oli Eestis tuttavaks saanud 20-ndate aastate algul eeskätt saksa ekspressionistliku draama kaudu — nii oli eesti lavadel etendatud hiljem antifaašistliku kirjanikuna tuntud Ernst Tolleri näidendeid «Massinimene», «Masinahävitajad» ja «Hinkemann»³⁰ ning rida teiste ekspressionistide teoseid (G. Kaiseri «Gaas», A. Brusti «Igavene inimene», W. Hasencle-

²⁴ Sealsamas, lk. 8.

²⁵ J. Kärner, Generatsioonide võitlus kirjandusliku mõtte liikumises. Lehed tuulde II, lk. 298.

²⁶ Sang, lk. 8 ja 9.

²⁷ Vt. Eesti kirjanduse ajalugu II. Tallinn, 1956, lk. 213.

²⁸ Nii esines J. Sütiste koguteoses «Dünamis» pikema luuletusega «Jaht» ning koos «Dünamise» tegijatega andsid sanglased 1929.—1930. a. välja 7 numbrit ajalehte «Kirjanduslik Orbiit». (Sanglastest kuulus E. Hiir «Kirjandusliku Orbiidi» ümber koondunud intelligentide hulka, J. Sütiste ja M. Jürna olid aga otseselt toimetuse koosseisus ning võtsid ajalehe väljaandmisest aktiivselt osa.)

²⁹ Sang, lk. 10.

³⁰ A. Adson, Ernst Tolleri «Hinkemanni» puhul. «Looming», 1925, nr. 2. lk. 175.

veri «Poeg» jt.³¹). Mõnel määral oli Eestis tuntud ka saksa ekspressionistlik luule (nii oli J. Semper tõlkinud Johannes Becheri värse³²) ja «Tarapita» rühmituse luulelooming ning nn. ajalaulud üldse olid suurelt osalt mõjustatud ekspressionismist. Seetõttu võis «Sanga» arvustav Nigol Andresen Sütiste kohta üsna õigustatult ütelda, et see «on eesti kirjanduse viimane — ja võib olla viimane — ekspressionist...»³³

Olles oma iseloomult aktiivne, püüab ekspressionism seda ka oma stiilis väljendada ja muudab lause energiliselt rühkivaks ning lühikeseks, sageli ainult üksikuist sõnust koosnevaks, kusjuures suurema erikaalu saavad tegusõnad ning omadussõnad kas hüljatakse täiesti või surutakse tagaplaanile.

Selles stiilis on kirjutatud ka Sütiste «Sangas» avaldatud luuletused: neis domineerivad lühendatud ja elliptilised laused ning tihti on lauseid asendanud üksikud nimisõnad.

Peale saksa ekspressionistide on «Sanga» peamiseks mõjustajaks ja eeskujuandjaks peetud vene imaažiniste,³⁴ kelle loomingut «Sanga» autorid mõnevõrra tundsid — nii oli Sütiste hästi tuttav Sergei Jessenin luulega.³⁵

Nagu juba ülal osutatud, oli sanglaste programm küllaltki ebaselge ja vaevalt julgesid end autorid isegi selgelt ühe või teise kirjandusvoolu esindajaiks pidada.

Samuti tuleb märkida, et sanglaste seisukohad, nii ebaselged kui nad olidki, ei olnud midagi eriti uut eesti kirjanduses. Taoliste opositsiooniliste mõtete ja protestidega, taoliste «hinnangute ja aimlustega» olid juba esinenud «Momendi» ja eriti «Tarapita» rühmitus. Seda kriipsutati alla juba kaasaegses kriitikas.³⁶

Oma ebamäärasusest ja vähesest uudsusest hoolimata äratas «Sanga» avasõna küllaltki tähelepanu ning seda peeti isegi kogumiku kõige tähtsamaks osaks.³⁷

Pärast Sütiste artiklit avabki «Sanga» Erni Hiir elurõõmu jutlustava ja eilsete arusaamade vastu protestiva «Ründlauluga». Teised Hiire luuletused on võrdlemisi vähehüllevad ja oma keeruka sõnastuse tõttu raskestimõistetavad.

Mihkel Jürna esineb «Sangas» ainult sümbolistlik-ekspressionistliku novelletiga «Hobune», mis kajastab tehnika võidukäiku, olles «Sanga» urbanistliku programmi üheks väljenduseks.

Kolmas ja viimane autor on Johannes Schütz, kes esineb luuletustega «Jalutuskäik», «Täna» ja «Keskpäev». Nende luuletuste sünniaeg ei ole täpselt teada, kuid otsustades sisu ja stiili järgi võivad nad kuuluda kõige varem 1924. a. lõppu, sest veel 1924. a. sügisel «Üliõpilaslehes» avaldatud luuletused on hoopis teises laadis kirjutatud. Tuleb arvata, et just 1924. a. sügisel on Sütiste luulestiilis toimunud küllalt suur murrang. Kui ülalmainitud, «Üliõpilaslehes» avaldatud luuletused on veel tavalised lihtsad neljarealsed stroofid, siis «Sangas» avaldatud Sütiste värssid paistavad silma teadlikult modernse sõnastuse ja teatavate ekspressionistlike stiilisugemetega. Kes sellele Sütiste stiili muutusele just kõige suuremat mõju on avaldanud, on raskelt ütelda. Eesti luuletajatest näib kõige rohkem tulevat arvesse Henrik Visnapuu oma ekspressiivsete värssidega, millede mõju eriti hiljem muutub üsna ilmseks («Enese eest», «Leib, rist, inimen»). Välismõjudest on juba Sütiste «Sanga» luuletustes arvatud võivat ära tunda Aleksander Blok poemi «Kaksteist»³⁸ mõju, mis selgelt tuleb ilmsiks järgneval aastal avaldatud teoses «Enese eest» ja mitmetes luuletuskogu «Rahutus» luuletustes. Mõjutajana tuleb kõne alla ka ameeriklane Walt Whitman (1819—1892), kelle luulevali-

³¹ H. Raudsepp, Ekspressionism. Tallinn [1922], lk. 41, 49 ja 54.

³² Vt. J. Semper, Jäljed liival. Tartu, 1920, lk. 67 ja 68.

³³ N. Andresen, Seitse uut kirjanikku. «Looming», 1926, nr. 8, lk. 895.

³⁴ A. Roose, Hiir, Schütz, Jürna: Sang. «Eesti Kirjandus», 1925, nr. 6, lk. 251; vrd. ka J. Käerner, Generatsioonide võitlus kirjandusliku mõtte liikumises, lk. 299.

³⁵ Juri Sumakovi teateil (1957. a.); vt. ka J. Schütz, Visnapuu-Libeda kõverpeegel. «Looming», 1929, nr. 10, lk. 1297.

³⁶ Vt. K. Eh[rman]n, Sang. «Postimees», 25. mail 1925.

³⁷ Vt. A. Roose, Hiir, Schütz, Jürna: Sang, lk. 250.

³⁸ Nii kirjutab «Sanga» arvustav K. Eh[rman]n: «Olgugi et Schützi juures Al. Blok mõju (eriti «Jalutuskäik», võrrelda Al. Blok poemiga «12») esile tuleb, on temas siiski rohkem omapära.» («Postimees», 25. mail 1925.)

miku koos ulatusliku eessõnaga oli juba 1920. a. avaldanud Johannes Semper ning kelle mõju on päris ilmne «Bumerangi» luuletustes, mitmes luuletuskogust «Rahutus» väljajäänud luuletuses ja ka «Rahutuses» endas.

Kuid hoolimata mõnevõrra raskest sõnastusest ning ekspressionistlikest stiilisuge-meist on Sütiste luuletused Hiire omadega võrreldes hoopis ladiusamad ja loetavamad. Kui Hiire puhul on tihti raske aru saada, mida ta tahab öelda, siis Sütiste luuletustest loeme päris selgesti välja protesti kodanliku Eesti elu kitsuse, majandusliku viletsuse ja valge terrori vastu. Need on ajalaulud, kus peegelduvad 20-ndate aastate algupoole rahutud meeleolud, mis kulmineerivad 1924. a. 1. detsembri ülestõus.

Esimene, «Jalutuskäiguks» nimetatud luuletus ongi 1. detsembri ülestõusu verreputamise otseseks kajastuseks. See ei ole mingi lõbus meelelahutuslik jalutuskäik, mis on andnud luuletusele pealkirja, vaid masendatud, meeleheite äärel viidud poeedi õine retk linnast välja, et jahutada oma valust põlevat südant. Lüürilisele kangelasele ei ole jäänud enam mingit aadet, mingit lootust:

Kõik aated on teotet,
tapet mõõga ja kiiniga.
Südamed leotet
aja bensiiniga.

Uks püssi karjatus või naerulagin valju —
verd hakataden raksab ihhu tuli,
ja mu süda põleb keskel luitund välju.
Nüüd võib surra hing ning kustu valu vali.³⁹

Luuletajat ennast ei ole küll otseselt varitsenud «püssi karjatus», kuid see on siiski temast lähedalt mööda läinud, olles sihitud ta mõttekaaslaste vastu:

Vendi neid neelas püssiraud, tuli.
Minu een teed kõik veel lahti.

Ah lahti teed!
Teed lillelised lumisid
mul igale on minna.⁴⁰

Siinkohal on vajalik meenutada, et pärast 1. detsembri ülestõusu mahasurumist arreteeriti Tartu ülikooli Sotsiaal-filosoofilise Üliõpilaste Seltsi tähtsamad liikmed. Sütistegi kuulus sinna seltsi, nii et temast läks võimu vägivald nii öelda üle noatera mööda. Autor tahaks rõõmu tunda oma õnnelikust saatusest, et tal on veel «lahti teed» ning et «õnne käsistik mull vastu ringutab», kuid seda tumestab mõttekaaslaste tragöödia. Ja lüürilises kangelases tekib prostitutonne toimuva vastu, ta tahab väljendada oma solidaarsustunnet terroriohvrite vastu — nii sünnibki masendusmeeleolulisse luuletusse järsku ilma pikema ettevalmistuseta leegina helenduv üleskutse:

Süüdakem tõrvikud! Loobugem tööst,
otsigem vendade laipu õöst,
käsk mida matta meil keelab.⁴¹

Kuigi luuletuse lõpuosas taas teisendatakse algul esitatud masendusmeeleolusid, ei jää see siiski domineerima, vaid luuletuse lõppakordi moodustab juba vihatunne terrori teostajate vastu.

Vastandina esimesele on Sütiste järgmised luuletused elurõõmsa tooniga. Nii algab luuletus «Täna» helge kevadmeeleoluga, mis muutub hümniks vabadusele:

Ent täna, täna! vanglad valla laske.
Kes isand kinni hoiab inimlast?⁴²

³⁹ Sang, lk. 29.

⁴⁰ Sealsamas, lk. 30. (Minu sõrendus — O. K.)

⁴¹ Sealsamas.

⁴² Sealsamas, lk. 32.

Luuletuse tuuma moodustab aga programmiline arutus, millist teed peab luuletaja minema, kelle laulikuks ta peab olema. Sütiste leiab, et ta on pärit töörahva hulgast ja peab oma laulud pühendama ka sellele klassile.

Kuid selle tunnetuse kõrval kohtame Sütiste luules esimest korda ka juba kahevahel-seismise, hinge kahestumise motiivi, mis eriti tuleb esile aasta-paar hiljem kirjutatud poemides «Enese eest» ja «Leib, rist, inimen». Nii järgneb ülaltoodud tunnetusele hetkeline kahtlus:

Eemal lippude loksuvi varda mind hoiab
mõtlik miski veel kahele.
Kahevahele
arm kodumaa, sünnipaik hoiab.⁴³

Töörahva võitluse poole tõmbab luuletajat ta päritolu ja igapäevane tegelikkus, kuid kodanliku natsionalistliku propaganda mõjul näib see võitlus olevat kodumaale vaenuk, mis sunnibki luuletajat kõhklema.

Luuletuses «Keskpäev» on esmakordselt kasutatud tänavapildi-võtet, mis hiljem hakkab Sütiste luules esinema üsna tihti. Kui Sütiste õitseaja tänavapildid paistavad silma oma tiheduse, ökonoomsuse ja suure üldistava jõuga, siis «Keskpäev» on veel üsna algaja fotograafi aparaadiga võetud. Siin puudub veel õige kompositsioon ning pildistaja vaateväljale on tänavasaginast jäänud palju juhuslikku ja tarbetut, mis kipub jätma naturalistlikku muljet. Nii on koera surmale autorataste all samapalju tähelepanu pühendatud kui töötute kujutamisele, mis ometi moodustab luuletuse sisulise kõrgpunkti.

Ent nendest puudustest hoolimata on luuletuses ka oma väärtuslik tuum, mis seisab töötute protesti kujutamises:

Taas vastne sööstuman summ:
— oleme tööta. Ei taha!
Demokraatia kulmini pigistab.
Valitsus on loid!
Igaüks manitsev, sõnuga ligistab.
Seltsimehed! homme, homme lööme maha!
Kõht telefonib selle nõude.
Ükskõik: — kas hõiskame või läeme raudu.⁴⁴

Kuigi autor ei väljenda selgelt oma seisukohta ja annab selle pildi otsekui muuseas, on nende värsside kõlajõud siiski suur. Noor luuletaja tajub, et paljukiidetud kodanlik demokraatia töörahvast «kulmini pigistab» ja näitab rahulolematuse kasvu, nii et tühjast kõhust sunnitud töötud on valmis minema valitsust kukutama hoolimata sellest, «kas hõiskame või läeme raudu».

Sütiste «Sangas» avaldatud luuletused on kirjutatud ekspressionistlikule luulele omases vabas vormis. Kohati leidub veel ka korrapäraseid jambis kirjutatud ristriimilisi nelikstroofe (luuletuse «Täna» algus), kuid valdavas osas esineb vabavärsile lähedane, kiiresti muutuva meetrumiga värss. Samuti on ka riimiskeem vaba, tihti jäävad riimid üks teisest liiga kaugele, nii et nende mõju kipub kaduma, esineb üksikuid riimimata ridu. Rohkesti esineb retoorilisi hüüatusi, samuti (enamasti ühesõnalisi) lühilauseid, mis taotlevad ainult teatava ekspressiooni esilekutsumist, mida siis lugeja fantaasia peab ise täiendama, et täit kujutust saada. Mõnikord on need ekspressionistlikud jooned nii napid ja omavahel vähe seostatud, et luuletaja kavatsus kipub jääma rist-sõnamõistatuseks (näit. värsirida «Juht. Kumm. Tras. Peegelduv lakk.»⁴⁵).

Keelelt on «Sang» üldse raskepärane, sealhulgas ka Sütiste värssid. Siin kohtame iseäratsemaid, uuenduslikke vorme, mis esinesid Sütistel juba õpilasajakirjas «Rada» (*n*-inessiiv, *tet*-partitsiip, *aua* asemel *avva*, näit. «ravva») ja mille algatajaks ja moodivijjaks oli peamiselt Henrik Visnapuu oma esikkoguga «Amores» (1917). Neist eba-

⁴³ Sealsamas, lk. 33.

⁴⁴ Sealsamas, lk. 35.

⁴⁵ Sealsamas, lk. 34.

rahvalikest või murdelistest keelenditest ei loobu Sütiste isegi siis, kui see osutab lausa karuteeneid arusaadavusele, tekitades mitmeti mõistetavaid väljendeid, nagu «õõ seen [= sees] mööda hiilib vari».⁴⁶ Veelgi muudavad väljenduse raskepärasemaks ja konarlikumaks vilumatult loodud troobid, mis tihti ei kasva välja sisust ning oma seostavatelt assotsiatsioonidelt on väga kauged ja võõrad.

Hoolimata sellistest puudustest ja üldse kogu raamatukese kõhnusest saavutasid «Sanga» autorid oma peamise sihi — nad äratasid kirjandusliku avalikkuse ees tähelepanu. Nende raamatut osteti ja arvustati peale ajalehtede ka juhtivates kirjandusajakirjades «Looming» ja «Eesti Kirjandus». «Sangast» ning selle autoreist ei pääsenud mööda ka kirjanduse aastaülevaadete kirjutajad. Muidugi ei võetud sanglasi küll alati tõsiselt ning tunnustuse kõrval langes neile ka halvustavaid ja pilklikke sõnu, kuid igal juhul oli ja jäi «Sang» kirjanduslikuks nähtuseks, millest ei saadud vaikimisega mööda minna.

Nii noomib «Loomingu» arvustaja Nigol Andresen sanglasi anarhistliku tormlemise pärast ja kindla programmi ning ühise suuna puudumise pärast, samuti tahtliku «noorutsemise» pärast, sest «noored kirjanikud ei eraldu vanust oma ideoloogialt mitte kuigi palju»⁴⁷ kuid ei keela teiselt poolt neile ka teatud tunnustust. Mis puutub otseselt Sütistesse, siis leiab Andresen, et «Schütz ei ole avand veel oma laegast — tal ei ole mingit ilmet»⁴⁸, ning eelistab Sütistele Hiirt, kelle luuletused moodustavat «kindlama ideoloogiaga luuletajaprofiili, kellele on kitsad oleviku ühiskonna piirid.»⁴⁹

Sütistele näib eelistavat Hiirt ka «Eesti Kirjanduse» arvustaja A. Roose, kes leiab, et Sütiste värsides «väljendub protestivaim, ent muidu on need sisuliselt lagedad, eamäärased ja pinnapealsed asjakesed».⁵⁰ Üldiselt leiab A. Roose, et «Sang» «on saavutanud meie kirjanduslisis ringkonnis enam tähelepanu, kui tavalikult saab osaks sellelaadilistele brošüüridele».⁵¹

Kõige halvemini suhtub uude kirjanduslikku avaldusse «Postimees», halvustades sanglasi hoopis üleolevalt ühes oma «Reporterite ringvaates».⁵²

Ka «Postimehes» sõna võtnud kriitik K. Ehrmann arvab, et Hiir, Schütz ja Jürna kahetsevad «hiljem tingimata, et «tuuletallajatena» «Sanga» avaldasid» ning kokku võttes leiab, et «üldiselt jätab see raamat pentsiku mulje».⁵³ Uksikutel «Sanga» autoritel peatudes eelistab aga «Postimehe» arvustaja (vastandina N. Andresenile ja A. Roosele) Sütistet Hiirele: «Tema luuletused on enam tuntud ja läbielatud. Ta ainevaldki on mitmekesisem, kuigi kannatab detailse kirjelduse all. Hea seegi, et Schützil vähemalt tahtmine on «las laulest, tulest vabiseda mäed.»⁵⁴

Ja N. Andresenil ning A. Roosel oli omajagu õigust sellisteks kriitilisteks märkusteks, sest «Sang» oma teatava poseerimisega oli tõepoolest rohkem tulevaste saavutuste peale välja antud veks, kui püsivamaid väärtusi pakkuv teos.

«Bumerang»

(1925)

«Sanga» edu julgustas autoreid taolisi üritusi jätkama. Nii koostati 1925. a. veel uus koguteos, millele tema loojate poolt anti nimeks «Bumerang». Kuna «Sang» oli autoreid teinud mõnevõrra kuulsaks, siis ei olnud seekord tarvis raamatut täiesti oma kulu ja kirjadega välja anda. «Bumerangi» nõustus kirjastama «Sõnavara» kirjastus

⁴⁶ Sealsamas, lk. 30.

⁴⁷ N. Andresen, Seitse uut kirjanikku, lk. 899.

⁴⁸ Sealsamas, lk. 896.

⁴⁹ Sealsamas, lk. 897.

⁵⁰ «Eesti Kirjandus», 1925, nr. 6, lk. 250.

⁵¹ Sealsamas, lk. 251.

⁵² «Postimees», 30. mail 1925.

⁵³ «Postimees», 25. mail 1925.

⁵⁴ Sealsamas.

ja see trükiti taas Bergmanni trükikojas Tartus, arvatavasti 300 eksemplaris. Kui aga autorid lisasid oma raamatukesele rida šokeerivaid pühendusi, ei tahtnud kirjastus avaliku skandaali ähvardusel oma nime all teost turule saata ning tiitellehele märgiti «Autorite kirjastus».⁵⁵ «Bumerang» ilmus 1925. a. detsembris.⁵⁶

Ka «Bumerangiga» püüti olla ekstravagantne. Jaan Vahtra «konstruit kaan» oli kubistlikus stiilis punaste ja mustade geomeetriliste kujundite kombinatsioon, milline kaanekujunduse viis läks järgnevatel aastatel üldse moodi. Kaanel oli taas rasvaste pakk tähtedega autorite nimed HIIR-SCHÜTZ-JURNA ja peale selle kaheks vertikaal-tulbaks murtud raamatunimi BUMERANG.

Kui «Sangas» oli peamiseks tähelepanuobjektiks tema avariklik, siis «Bumerangi» lööknumbriks on tema omapärased pühendused, mis ühe autori tunnistust mööda olidki määratud kõmu tekitamiseks ning tähelepanu äratamiseks,⁵⁷ kuigi neil kahtlemata ei puudu ka oma satiirilise suunitluse. Nii oli raamatu üldine pühendus: «Pyhendet vertikun ammuaegselt ypris virgale kooli- ning sulemehele ning toi-metaja härra Anton Jyrgenstein'ile ja ameerikalise raffinemendiga «Esmaspäeva» antreprenöörile, žurnalistika star'ile herra A. VEILER'ILLE.»⁵⁸ Peale selle oli iga autor oma teoste ette lisanud veel eraldi pühenduse. Erni Hiire sonetitsükli «Kodukurun» ees seisis: «Mõjuvõimsale noorenevale poeedile (vt. «Sädemed» nr. 1 1925) Jaan Tõnisson'ile kaastundmuse luuletand mansardide asunik.»⁵⁹ Selle pühenduse oli inspireerinud Jaan Tõnissoni poolt «Postimehe» kaasande «Sädemed» avanumbri avaldatud vähenõudlik sajandi lõpu stiilis loodusluuletus «Sügisel».⁶⁰ Sütiste ja Jürna olid aga oma teosed pühendanud proosalisemate professionide esindajaile — äriomanikele ja kõrtsipidajaile. Nii oli Sütiste värsside ette kirjutatud: «Pühendan need värssid k/m omaniku K. Reinholdi austet proua Ada Reinhold'ile»⁶¹ ning Jürna juhatas oma jutu sisse pühendusega «Firma «Restaurant de Paris» peremehele hra Adam Novitzky'le — napsivõtjalt napsiandjale.»⁶²

Erni Hiir esineb «Bumerangis» tervelt 21 sonetiga, mis kannavad üldpealkirja «Kodukurun» ja ilmusid teistkordselt tema sonetidest koosnevas luuletuskogus «Meeri-Maria-Mari» (1926). Võrreldes «Sanga» luuletustega on Hiir «Bumerangis» teinud suuri edusamme, ta varem ebamäärane ja tihti lihtsalt arusaamatu protest on nüüd selgelt suunatud tõsisikodanluse ja kodanliku vabariigi pahede vastu.

Mihkel Jürna avaldab uues koguteoses ühe sümbolistlik-ekspressionistliku novelleti, mis kannab lihtsat pealkirja «Jutt». Hiljem novellikogus «Tavalised» uuestiavaldatuna on ta saanud pealkirjaks «Võitlus tahrax».

Sütiste esineb «Bumerangis» taas kolme luuletusega — «Tragunid», «Ülestõusmise film» ja «Ürginimen 1925», millest keskmine on üsna pikk, lähenedes poemile.

Neist luuletus «Ürginimen 1925» on nii oma ideestikult kui stiililt Sütiste «Sangas» avaldatud värsside otseseks jätkuks ja edasiarenduseks, olles ühtlasi juba lähedane luuletuskogu «Rahutus» laadile. Nagu juba pealkirjaga väljendatud, on luuletaja end siin

⁵⁵ Erni Hiire teateil (1955. a.).

⁵⁶ Vt. Eesti raamatute üldnimestik 1924. a. alates, lk. 174. Teiste teadete järgi ilmus «Bumerang» 1926. a. algul; nii väidab arvustaja Ed. Hubel, et teos ilmus 1926. a. ülestõusmispühiks (vt. «Päevaleht», 30. apr. 1926), mis sel aastal olid 4.–6. aprillil; ka Erni Hiir ise arvab, et «Bumerang» võis ilmuda 1926. a. algul (teated 1955. a.). Igatahes, kui «Bumerangi» ilmumine kanduski 1926. aastasse, siis ilmus ta ikkagi mõni aeg enne ülestõusmispühi, sest «Bumerangist» kõneleb juba Jaan Kärner oma kirjanduse aastaülevaates, mis ilmub «Loomingu» 1926. a. märtsikuu numbris.

⁵⁷ Erni Hiire teateil (1955. a.).

⁵⁸ [Hiir-Schütz-Jürna], Bumerang. [Tartu, 1925.] Lk. 3. A. Veiler andis välja päevalehte «Vaba Maa» koos selle esmaspäeviti ilmuva täiendusega «Esmaspäev», mis taotlesid just igasuguse kõmuga lugejaskonda enda poole võita; populaarsuse võitmiseks avaldas «Vaba Maa» ka kriitilisi materjale, nagu suure poolehoidu võitnud kunstnik Gori karikatuure, mis paljastasid kodanliku vabariigi mitmesuguseid pahesid.

⁵⁹ Bumerang, lk. 5.

⁶⁰ «Sädemed», 12. sept. 1925.

⁶¹ Bumerang, lk. 29. K. Reinhold oli tolaegse Tartu tuntumaid äriemei.

⁶² Bumerang, lk. 49.

kujutlenud ürginimesena aastal 1925, mis annab võimaluse kasutada mitmeid uudseid kujundeid paleontoloogia valdkonnast. Ürginimese kujundi põhiline mõte seisab selles, et lüüriline kangelane tahab olevikus võidelda teda aheldavate ja lähmatavate ühiskondlike oludega sama jõu ja hoolimatusega kui tegi seda ürginimene elatise hankimiseks oma aja loodusjõudude vastu välja astudes.

Luuletuse lõpul tuleb luuletaja uuesti tagasi talle mitte rahu andva mõtte juurde valgust terrorist, küsides «miks ei külita aiva, puvvakse, lastakse vaid».⁶³ Ning autor võib pisut pessimistlikult konstateerida, et «vabust metsist ja hingist ainult näen und aastal 1925».⁶⁴

Poemi poole tüüriv, üle 10 lehekülje ulatuv luuletus «Ülestõusmise film» on esimene Sütiste antireligioosse suunitlusega teostest. Siin on Sütiste, nagu oma järgmisel aastal avaldatud «Jõuluööski», kasutanud tähtpäevaluuletuse vormi, andes aga erinevalt eelkõige sellele religioosse püha puhul toimunud sõnavõtule hoopiski ilmaliku sisu. «Ülestõusmise film» tahab anda läbilõike varakevadisest päevast linnas: tema esimene osa kujutab hommikut, teine keskpäeva ja kolmas õhtut. Kuigi luuletuse kogumõju venitatus tõttu kipub hajuma, on selles siiski üksikuid tabavaid tähelepanekuid.

Soovida jätab luuletuse rütm ja ladusus, kuna aga küllaltki tähelepanu suudab luuletaja äratada oma uudsete metafooride, leidlikkude seostamiste ja kontrastidega.

Luuletus algab ülestõusmispüha hommiku kirjeldusega. Ent kujutades poolväsini astuvaid kirikusseminejaid, hüüab luuletaja järsku protestivalt:

Seiske!!! kui komandöör hüüda tahaks nüüd.
Arge pugege kiriku peitu!⁶⁵

Luuletaja pöördub kirikuliste poole ironilise sooviga, et need paluksid parem nende eest, kes «hullud ja tõbised, sõjan ke kaotand puusa või käe»⁶⁶ ning

nälgiva rahva eest paluge praegused Kristused,
sest täna tõuseb surnust see igavesse ellu,
kel, ilutseb muinasjutt, isaks olnd juutide Jumal,
karm käskija, pilvedel müristai,
võimuahne ja orjuse isand.⁶⁷

Kuigi luuletaja antireligioosne seisukoht on ilmne, ei ole see veel leidnud nii jõulist väljendust kui luuletuses «Jõuluöö». Idee sellest, et jumalapalumine ei aita lahendada põletavaid sotsiaalseid probleeme, kipub uppuma igasuguste kõrvaliste detailide hulka nagu luuletuse teisedki väärtuslikud protestimõtted.

Korduvalt tajume luuletaja rahutust, mis mõnikord muutub kaugete randade igatsusteks; teisel võtab see protesti- ja rahutusmeeleolu aga hoopis erinevad vormid, kontsentreerudes maksva kirikliku moraali vastasteks purseteks.

Juba «Sanga» puhul on kõneldud ameerika luules revolutsiooni tekitanud Walt Whitmani mõjust Sütistele, mis nüüd vähemalt «Ülestõusmise filmis» on muutunud ilmseks. Mitmes kohas võib täheldada otseseid kokkupuutepunkte moraalipreestrite poolt hukkamõistetud Whitmani tsükliga «Aadama lapsed», mida Whitman ise kindlalt kaitsetes ning nõudis, et ka pärast tema surma ei tohiks keegi ta luuletuskogu «Rohukõrred» («Leaves of Grass») ilma nendeta välja anda.⁶⁸ Ka muus osas on Whitmani mõju Sütistele tajutav. Kui Whitman peab luule esimeseks nõudeks sugestiivsust, millele tuleb ohverdada kõik vormikaanonid, ning eelistab vabavärssi, mis ei tee luuletajale mingeid piiritlevaid ettekirjutusi ning võimaldab nii luua hõiskavaid hümne kui ka laiahaarde-

⁶³ Sealsamas, lk. 47.

⁶⁴ Sealsamas.

⁶⁵ Sealsamas, lk. 34.

⁶⁶ Sealsamas.

⁶⁷ Sealsamas, lk. 35.

⁶⁸ J. S e m p e r, Walt Whitman. Tallinn, 1920, lk. 15.

lisi kirjeldusi,⁶⁹ siis samadele põhimõtetele tugines Sütistegi. Ka tema «Ülestõusmise film» on väandatud vabalt, ilma kammitsevate stroofiskeemide ja ilma kindlas taktis astuvate värsjalgadeta. «Ülestõusmise film» tahab olla suurlinna mitmepalgelise elu kirevaks peegelduseks. Kuid kõigest uudsetest ning julgetest metafooridest ja muudest kujunditest hoolimata ei ole väheste luuletajakogemuste tõttu suutnud Sütiste luua tõeliselt sugestiivset ja meelde jäävat linnapilti, nagu see õnnestub tal mõni aasta hiljem. Sütiste «Ülestõusmise film» jääb maha ka Barbaruse tollaegseist linnaluuletustest, kellele ta oma ekspressiivse laadi ning uudsete, mõneti poseerivate kujunditega kui ka muus suhtes seisab lähedal.

Uudsest küljest näitab Sütiste end luuletusega «Tragunid». See rahulikus elegiilises distihhonis kirjutatud teos on lausa vastandiks Sütiste eelmistele rahututele, rabelevatele ja kirevatele luuletustele. Teinud siin nähtavasti antiikkirjanduse õpingute mõjul esimese katse selle üleva, pikaldases ja ranges rütmis astuva värsivormi kasutamises, on ta seda luuletuskogust «Rahutus» alates ikka aeg-ajalt tarvitanud vahelduseks oma tormakale vabavärsile.

Kuigi «Bumerang» oli oma eelkäijast «Sangast» mitmeti kaalukam ja küpsem (seda väidab ka kaasaegne arvustus⁷⁰), ei äratanud ta hoopiski nii palju tähelepanu kui Hiir-Schütz-Jürna esimene ühisteos. Hoolimata isegi tähelepanuäratavatest pühendustest (või just nende tõttu) vaikis ajakirjandus «Bumerangist» kaua aega, nagu kriiputatatakse alla ka ühes 1926. a. suvel ilmunud arvustuses.⁷¹ Nähtavasti oli pilkav pühendus Jaan Tõnissonile «Postimehe» lõplikult ära pahandanud ja viimane püüdis Hiir-Schütz-Jürna teist koguteost surnuks vaikida. «Bumerangist» vaikis ka «Eesti Kirjandus», kus üheks tooniandjaks oli Anton Jürgenstein, kes oli samuti solvunud «Bumerangi»-meeste pühendusest. Pärast «Bumerangi» ilmumist olevat Jürgenstein 1926. a. kultuurkapitalist toetuste jagamisel vaielnud Hiirele, Sütistele ja Jürnale stipendiumi määramise vastu, põhjendusega, et noored on hakanud tegema ulakusi.⁷²

Pärast Jaan Kärneri poolt 1925. a. kirjanduse aastaülevaates antud tunnustavat hinnangut⁷³ võtab «Bumerangi» kohta esimesena sõna «Päevalehe» arvustaja Mait Metsanurk, kes samuti üldiselt tunnustab noori kirjanikke. Nii leiab ta, et «Bumerangis» on jäetud veiderdamine, aga jäänud kunstlikuks, kuna aga maailmavaateliselt võib noori kirjanikke esile tõsta: «Bumerangi» autorid on ilmavaateliselt radikaalsed, nüüdisaja ühiskonnakorra ja valitsevate traditsioonide vastased, kuulutatavad humaansust, vendlust ja rahu. Nende opositsioonivaim on muu seas sihitud nüüdisaja naudingukultuuri vastu.»⁷⁴

Sütistele annab Metsanurk järgmise hinnangu:

«Schütz pakub oma «Ülestõusmise filmis» suurlinna luulet, mis meie oludes paratamatult «konstruit» peab olema, sest et meil suurlinnad puuduvad. Meil jääb see ikka väljamaa eeskujude paremaks või halvemaks järeleaimamiseks. Schützi «Film» on hästi «konstruit», peenelt viimistletud, nii et teda sedalaadi värside harrastajad ehtsa luulena võivad võtta. Kaugelt ehtsam on selle kõrval «Tragunid». «Ürginimen 1925» — jälle võõraste mõjude ja eeskujude produkt...

Nii sisu kui ka vormi poolest on Schützi värsidil kõige enam sarnasust Barbaruse omadega, vahest liigagi palju sugulust, aga see on seletatav, kui meele tuletame, et neil väljamaal ühised vaimlised esivanemad, alates Whitmanist ja Verhaerenist. Siiski, nii iseseisvuseta kui ka Schütz veel ei ole, ei puudu tal hea vormitunne ja rütmis on tal jõudu.»⁷⁵

Kõige rohkem tähelepanu pöörab sanglastele-bumeranglastele «Looming». Peale J. Kärneri ülalmainitud aastaülevaate avaldab «Looming» mõni kuu hiljem veel eraldi

⁶⁹ Sealsamas, lk. 29 ja 30.

⁷⁰ Vt. Ed. H[ubel], Kaks koguteost. «Päevaleht», 30. apr. 1926.

⁷¹ D. P[algil], Hiir-Schütz-Jürna: Bumerang. «Looming», 1926, nr. 6, lk. 687.

⁷² Erni Hiire teateil (1955. a.).

⁷³ J. Kärner, Eesti kirjandus 1925. «Looming», 1926, nr. 3, lk. 327—328.

⁷⁴ Ed. H[ubel], Kaks koguteost.

⁷⁵ Sealsamas.

retsensiooni «Bumerangi» kohta noore kirjandusteadlase Daniel Palgi sulest. Samasse generatsiooni kuuluv ja «Kirjandusliku Orbiidi» päevil bumeranglastega liitunud D. Palgi annab teiste kriitikutega võrreldes «Bumerangile» kõige soodsama hinnangu. Ta leiab, et «noored autorid on oma esinemist muidu võtnud küllalt tõsiselt, andes oma töist iseloomulikuma, ning see pole just väärilt. «Bumerangis» on üldiselt tõsist kirjanikutahet ja seda ei saa salata.»⁷⁶ Ka bumeranglaste ideeliste seisukohtadega on ta nõus: «Ideeliselt on Hiir, nagu on seda Schütz ja kaudselt Jürnagi, protesteeriv tänapäeva ahnitsemise, tõusikluse, maitsetu elumaitsemise ja kultuurituse, olgugi väliselt kuidagi uhke oleku vastu.»⁷⁷

Tabavaid tähelepanekuid on Palgi teinud Sütiste luuletuste kohta:

«Schützil on laia žesti, on paatost. «Tragunid»-nimelises luuletuses astub heksameeter võimsalt, klassilise [= klassikalise — O. K.] rahuga, viies edasi kindlakujulisi kujutelmi. Dramaatiline on «Ülestõusmise film», ja poosirikas; on ant laiaulatuslikke pilte ja paisat loodusvärve kooskõlalisteks joonteks.

Üldiselt on Schütz dramaatiline: on liikuvust, kontraste, kokkupõrkeid, ruttamisi, leplikke vahemomente. Read jooksevad aet mõtete rütmist ega läbe tähele panna riime: neid kohati on, siis jälle ei ole. Schütz paistab vahepeal koguni teatraalne, näitelavaline (eriti n. «Ürginimen 1925».)⁷⁸

Kolmandana samal aastal võtab «Loomingus» bumeranglaste kohta sõna Nigol Andresen, kes on eelkõige märksa kriitilisem. Ta arvustab noori kirjanikke eriti maailmavaatelisest seisukohast, ja leiab, et nende vaated on väga ebaselged ja vastuolulised.⁷⁹

Kuigi poseerimist ning ebaselget, anarhilist protestimeeleolu nii «Sangas» kui ka veel «Bumerangis» esineb, leidub neis koguteostes ometi ka selliseid momente, millest kasvasid välja vastavate kirjanike hilisemad kunstilised ja ideelised tõekspidamised.

Võrreldes bumeranglasi samal ajal esinenud ning ka oma ideeliselt suunalt neile lähedase «Aktisiooni» rühmitusega, kus juhtivat osa etendasid radikaalsed noorkirjanikud Aleksander Antson ja Valter Kaaver ning tollal enamasti realistlikke rannajutte kirjutav August Mäik, leiab N. Andresen, et kui «Aktisioon» on elule lähemal, siis Hiir-Schütz-Jürna näivad esimestest virtuooslikumad. Ja Andresen seab nii «Sanga-Bumerangi» kui «Aktisiooni» autorid eeskätt nende ideede pärast kõrgemale teistest noorkirjanikest.⁸⁰ Samasugusele eelistamisele on välja jõudnud ka 1925. a. kirjanduse üle mõtteid vahetav Bernhard Linde.⁸¹

*

Niisiis «Sanga» ja «Bumerangiga» said nende autorid, eriti aga J. Sütiste ja M. Jürna kirjandusareenil laiemalt tuttavaks. (E. Hiir oli juba varem kõmu tekitanud ning tähelepanu võtnud oma futuristlike veiderdustega.) Ühtlasi leidsid «Sanga» ja «Bumerangi» mehed oma teoste kõhnusest ja ebaküpsusest hoolimata küllaltki palju tunnustust — olid ju näiteks Mart Raud ja Vilmar Adams sellal juba esinenud oma esikluuletuskogudega, kuid vähem tähelepanu võitnud.

«Sang» ja «Bumerang» pakuvad õieti rohkem lubadusi kui püsivaid väärtusi. Ometigi võib «Sanga» ja «Bumerangi» eelistada nii mõnelegi taolisele varasemale ühisüritusele. Kui näiteks kümmekond aastat varem välja antud H. Visnapuu ja R. Rohti «Moment» ja «Roheline moment» peale kõmutegemise muud peaaegu ei suutnudki pakuda, siis «Sang» ja «Bumerang» ilmutasid siiski tahet esineda progressiivsete ideede eest võitlejana. Tõsi küll, need ideed olid tihti veel autoreilegi ebamäärased ning väljendatud tihtigi üsna ebaselgelt ja anarhiliste protestidena, mistõttu neis on õieti hoopis rohkem «aimlusi» kui «hinnanguid».

⁷⁶ D. P[algi], Hiir-Schütz-Jürna: Bumerang, lk. 687 ja 688.

⁷⁷ Sealsamas, lk. 687.

⁷⁸ Sealsamas.

⁷⁹ N. Andresen, Seitse uut kirjanikku, lk. 895 ja 896.

⁸⁰ Sealsamas.

⁸¹ B. Linde, Mõtteid läinud aasta kirjandusest. «Postimees», 11. veebr. 1926.

Ilmselt mängis «Sanga» ja «Bumerangi» küllalt heatahtlikus vastuvõtus oma osa nende ilmumisaeg. Oli ju selja taga pooltosinat aastat kodanlikku vabariiki, mis väga laiu ja mitmesuguseid ringkondi ei rahuldanud ning nende lootustele hoopiski ei vastanud; kirjanike ja üldse intelligenti ringkondades oli rahulolematuse kodanliku vabariigi vastu üsna üldine. Isegi Henrik Visnapuu, kellest hiljem kujunes kodanluse õuelaulik, esines protestijana ja kritiseerijana (näiteks oma «Tartu Oktoobris»). Pole siis imestada, kui keset sellist rahulolematuse ajajärku, millal pealegi meeli oli veelgi rohkem ärevile ajanud 1924. a. 1. detsembri ülestõus ja selle mahasurumine, leidis vastuvõtlikku pinnast kolme nooruki protesti ja rahulolematuse väljendused «Sanga» ja «Bumerangi» näol.

Muidugi oleks «Sanga» ja «Bumerangi» tähtsus olnud määratult suurem, kui kolm kirjandusse astuvat noort poleks liikunud futurismi ja ekspressionismi järellainetustes ning püüdnud iseäratseda, mistõttu nende protest ei suutnud tungida kaugemale kirjanduslikest ringkondadest ning ei ulatunud rahva sekka. Kuid kirjanduse rahvalikkuse mõistest said tol ajal üsna halvasti aru mitmed suuremgi staažiga kirjanikud (näit. J. Barbarus) ning bumeranglastestki oskas seda hiljem mõista kõige kiiremini ja vajalikul määral ainult Juhan Sütiste.

Niisiis oli Sütiste kirjandusliku tegevuse algus vastuoluline. Tahtes olla omapärane ja äratada tähelepanu, nagu noorus seda tihti püüab, liikus ta ekspressionismi ja teiste moevoolude jälgedes, mis muutis ta väljenduse ebarahvalikuks. Teiselt poolt aga oli talle kui lihtrahva hulgast pärinenule võõras noorestilik estetism ja selle vastu välja astudes taotles ta olla elulähedane ning kajastada rahvast erutavaid aktuaalseid probleeme. See sundis teda paratamatult pöörduma realismi teele, kus hiljem ta talent puhkeski täiel määral õitsele.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Keele ja Kirjanduse Instituut*

Saabus toimetusse
30. IX 1957

О ЛИТЕРАТУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЮХАНА СЮТИСТЕ В СЕРЕДИНЕ 1920-х ГОДОВ *

О. В. Круус

Резюме

Юхан Сютисте — один из наиболее выдающихся представителей эстонской поэзии — вступил в литературу в 20-х годах настоящего столетия. Более широкую известность его творчество приобрело в 30-х годах, и вскоре после восстановления в 1940 году Советской власти в Эстонии Ю. Сютисте вырастает из представителя критического реализма в выдающегося советского поэта.

Литературное творчество Сютисте в первые студенческие годы еще весьма скромно. Из произведений той поры до общественности дошло лишь три стихотворения, опубликованные в журнале «Юльниласлехт» («Студенческая газета») в 1924 году, которые хотя и показывают некоторое движение вперед по сравнению с юношескими стихами поэта, появившимися в школьном журнале, но не представляют собой ничего принципиально нового.

Весной 1925 года Сютисте объединяется с молодым поэтом Эрни Хийром и начинающим прозаиком Михкелем Юрна и совместно с ними организует литературные вечера в Тарту, Вильянди и Раквере. В том же году тройка литераторов-неофитов издает два тоненьких сборника «Санг» и «Бумеранг».

Первый сборник «Санг», куда вошло три стихотворения Ю. Сютисте, открывался написанной им же и одобренной другими членами тройки вступительной статьей «Оценки и предчувствия», лейтмотивом которой является недовольство существующей литературой и поиски новых направлений. Несмотря на то, что молодые литераторы больше восстают против современного состояния эстонской литературы, чем намечают новые пути для нее, из их туманных и замысловатых деклараций можно все же получить

* Настоящая статья представляет собой часть первого монографического исследования об эстонском поэте Юхане Сютисте (1899—1945).

некоторое представление об их программе. Так, вместо неприязнительного деревенского реализма, обслуживавшего интересы находившейся у власти буржуазии, они требуют более широкого изображения городской жизни, вместо риторической патристической поэзии — более глубокого выражения национальных чувств, а также подлинной свободы художественного творчества.

В разработке литературных форм авторы «Санга» стремятся быть новаторами и оригинальными. Уже одно лишь внешнее оформление их сборника претендует на оригинальность. Совместное выступление трех молодых авторов идет отчасти по следам футуризма, который писатели и поэты Хенрик Виснапуу, Рихард Рохт, Альберт Кивикас и Эрни Хийр в течение нескольких лет пытались превратить в модное течение эстонской литературы. С другой стороны, авторы «Санга», особенно Сютисте, идут по стопам экспрессионизма, который за несколько лет до этого получил в Эстонии известность главным образом по произведениям прогрессивно настроенных немецких экспрессионистов (Эрнст Толлер, Иоганнес Бехер и др.).

Прогрессивные устремления тройки молодых эстонских литераторов нашли отражение и в произведениях, опубликованных в сборнике «Санг», особенно в стихотворениях Ю. Сютисте, в которых разоблачаются пороки буржуазной Эстонии. Например, в стихотворении «Прогулка», посвященном описанию кровавого подавления буржуазией восстания эстонского пролетариата 1 декабря 1924 года, Сютисте призывает рабочих прекратить работу и идти искать «в ночи трупы наших братьев, хоронить которых запрещает нам приказ». Ряд прогрессивных идей содержат и другие стихотворения Сютисте, вошедшие в сборник «Санг». Хотя сборник «Санг», из-за искусственной и надуманной манеры изображения и малого тиража (примерно триста экземпляров), не дошел до народа, он привлек к себе гораздо больше внимания, чем другие подобные совместные издания молодых писателей.

Успех «Санга» придал его авторам смелости для продолжения подобных мероприятий и в том же 1925 году выходит их второй сборник под заглавием «Бумеранг», который как по форме, так и по содержанию продолжает направление «Санга».

Как и в своих прежних стихотворениях, так и в стихах, опубликованных в «Бумеранге», Сютисте полон беспокойства из-за царящего в стране буржуазного террора (например, большое стихотворение «Фильм Воскресения») и выражает неудовлетворенность гнетущими общественными условиями, в которых человек изо дня в день должен бороться «с бронтозавром голода из-за куска хлеба» (стихотворение «Первобытный человек 1925 года»).

Хотя произведения Сютисте, вошедшие в сборники «Санг» и «Бумеранг», и не внесли особенно прочных ценностей в эстонскую литературу, они свидетельствовали о том, что в Эстонии появился молодой поэт, не желающий примириться с жестокой действительностью буржуазной Эстонии и готовый бороться против нее.

*Институт языка и литературы
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
30 IX 1957

ÜBER DIE LITERARISCHE TÄTIGKEIT JUHAN SÜTISTE'S UM DIE MITTE DER ZWANZIGER JAHRE *

O. Kruus

Zusammenfassung

Juhan Sütiste (1899—1945) gehört zu den hervorragendsten Vertretern der estnischen Dichtkunst. Seine dichterische Laufbahn begann in den zwanziger Jahren dieses Jahrhunderts, doch wurde er erst in den dreissiger Jahren in weiteren Leserkreisen bekannt; nach der Wiedereinsetzung der Sowjetmacht in Estland im Jahre 1940 erwuchs aus Sütiste, bisher einem Vertreter des kritischen Realismus, in kurzer Zeit ein bedeutender sowjetischer Dichter.

In den ersten Jahren seiner Studentenzzeit war Sütiste's literarisches Schaffen nicht besonders reichhaltig. Bloss drei Gedichte, die im Vergleich mit seinen allerersten Versuchen zwar einen gewissen Fortschritt zeigen, jedoch nichts Neues oder Bemerkenswertes bieten, gelangten im «Üliõpilasleht» («Studentenblatt») 1924 vor die Öffentlichkeit. 1925 schloss Sütiste sich dem jungen Dichter Erni Hiir und dem Prosaiker Mihkel Jürna an. Gemeinsam veröffentlichten sie zwei kleine Sammlungen: «Sang» («Der Griff»)

* Der vorliegende Aufsatz bildet einen Teil der ersten monographischen Untersuchung über das Leben und Schaffen des Poeten Juhan Sütiste.

und «Bumerang» («Der Bumerang»). Im selben Jahr veranstalteten die drei jungen Schriftsteller Literaturabende in Tartu, Viljandi und Rakvere.

Die erste Sammlung, «Sang», enthält einen von Sütiste im Einverständnis mit den beiden anderen Schriftstellern geschriebenen Leitartikel «Hinnanguid ja aimlusi» («Schätzungen und Vorahnungen»), worin Unzufriedenheit mit dem bisherigen Stand der estnischen Literatur und Suche nach neuen Richtungen den Grundton bilden. Obwohl die jungen Autoren eher rebellierende Unzufriedene als Verkünder neuer Wege waren, ist aus ihren verworrenen und verwickelten Deklarationen einiger Einblick in ihre Grundsätze zu erlangen. An Stelle des anspruchslosen Dorfrealismus, der das Interesse der Bourgeoisie als herrschender Klasse im Auge hatte, verlangten sie Schilderungen des Stadtlebens, an Stelle von allgemeinen und lobpreisenden Vaterlandsliedern tiefere Einsicht ins Nationalitätsgefühl; auch fordern sie wirkliche Freiheit des künstlerischen Schaffens.

In den die äussere Form betreffenden Fragen wollen die Verfasser des «Sang» originell sein, wovon uns schon das Äussere der Sammlung einen Begriff gibt. Das Bündnis der drei jugendlichen Autoren ist sozusagen ein Nachklang des Futurismus, den einige Schriftsteller, wie Henrik Visnapuu, Richard Roht, Albert Kivikas und Erni Hiir zur Moderichtung in der estnischen Literatur machen wollten. Andererseits betreten die Verfasser des «Sang», insbesondere Sütiste, den Pfad des Expressionismus, der einige Jahre vorher durch die Werke der fortschrittlichen deutschen Expressionisten (Ernst Toller, Johannes Becher usw.) in Estland bekannt wurde.

Die Bestrebungen der Verfasser des «Sang» können gleichfalls fortschrittlich genannt werden, indem sie die im bürgerlichen Estland herrschenden Missstände enthüllen und ihr Protest dagegen erheben; es kann dies besonders von Sütiste gesagt werden, der z. B. im Gedicht «Jalutuskäik» («Der Spaziergang») die blutige Niederwerfung des Aufstands des estnischen Proletariats seitens der Bourgeoisie am 1. Dezember 1924 schildert und die Werktätigen aufruft, ihre Arbeit zu unterbrechen und «die Leichen ihrer Brüder in der Nacht zu suchen, / Brüder, deren Bestattung ihnen verboten ist». Auch andere im «Sang» veröffentlichte Lieder Sütiste's werden von fortschrittlichen Ideen getragen.

Obwohl der «Sang» seiner allzu künstlichen Ausdrucksweise und seiner kleinen Auflage wegen (ungefähr 300 Exemplare) nicht unter die breiten Volksmassen gelangte, erregte er doch mehr Aufsehen, als es andere ähnliche Gesamtausgaben junger Schriftsteller getan hatten.

Der Erfolg des «Sang» ermutigte dessen Verfasser zum Fortsetzen ähnlicher Unternehmen. Am Ende des Jahres 1925 erschien die zweite Sammlung — «Bumerang», — die sowohl äusserlich als auch inhaltlich die Richtung des «Sang» fortsetzte.

Auch in den im «Bumerang» veröffentlichten Liedern zeigt Sütiste seine Entrüstung über den im Lande herrschenden weissen Terror (z. B. im längeren Gedicht «Ulestõusmise film» («Der Film des Osternsonntags»)) und über die niederdrückenden gesellschaftlichen Verhältnisse, wo der Mensch jeden Tag «mit dem Brontosaurus des Hungers ums Stück Brot kämpfen muss» (im Gedicht «Ürginimene 1925» («Der Urmensch von 1925»)).

Obwohl die in den Sammlungen «Sang» und «Bumerang» enthaltenen Schriften Sütiste's für die estnische Literatur von keinem wirklich beständigen Wert waren, zeugten sie doch davon, dass in Estland ein junger Dichter erschienen war, der sich in die grausame Wirklichkeit der bürgerlichen Ordnung nicht fügen wollte und bereit war, dagegen zu kämpfen.

*Institut für Sprach- und Literaturforschung
der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 30. Sept. 1957